

SEBASTIAN COSTIN:

«Acum teatrul românesc încearcă să se redefiniească pe sine»

La invitația Uniunii Scriitorilor și a Fundației culturale române, în iulie '91, s-a aflat la București criticul Sebastian Costin, actualmente președinte al Asociației scriitorilor israelieni de limbă română. N-am pierdut prilejul de a avea cu domnia sa un dialog sincer, ca între vechi prieteni, legați — peste vremuri și ani — de dragostea lor statornică pentru teatru.

— Cum găsești oamenii!

— Cei foarte apropiați, foarte puțin schimbați. Dar, în general, mi se par teribil de pătimiși și de implicați sufletește în dispute politice și morale, chiar pînă la ură. Deci, mai mult decît trebuie și cu foarte puțină seninătate intelectuală și detașare de conflictele cotidiene. Pe de altă parte, îi găsesc destul de dezorientați și de dezinformați, în ciuda potopului de informații cu care sînt asaltați.

— Vrînd-nevrînd, e vorba, aici, de calitatea informației care le parvine.

— Subiectul discuției noastre nu e presa, dar — dacă vrei să vorbim și despre asta — există foarte puțină informație pură, chiar dacă presa ca atare a făcut un salt valoric important, avînd acum multe condeie sclipitoare. Numai că toată lumea comentează, toată lumea își dă cu părerea, polemizează, iar informația pură e și sărăcită și deformată. Un singur exemplu: în cadrul campaniei în jurul problemei evreiești s-a lansat o informație de o absurditate fără margini, potrivit căreia sinonismul mondial pregătește așezarea în România a sute de mii de evrei din Uniunea Sovietică. Nici ei nici Israelul n-ar avea nici un interes în acest sens, deci absurdul e fără margini. Totuși, am descoperit oameni serioși, nici măcar antisemiți, crezînd că e adevărat, deși e absurd.

— Eu auzisem că sînt făcute demersurile necesare pentru repatrierea în România a sute de mii de evrei de origine română, din Israel. Ceea ce, mie personal, nici măcar nu mi s-ar fi părut atît de absurd, excepțînd bineînțeles cifra de sute de mii.

— După revoluție, autoritățile române au făcut gestul splendid de a anunța că toți foștii cetățeni sînt așteptați acasă cu brațele deschise. În practică, pentru evreii din Israel, asta rămîne o invitație de principiu. Cu totul sînt în Israel 400.000 de evrei din România, deci cca. 10% din populația țării, în care intră și fiii și nepoții celor plecați din România. Pentru 90% dintre aceștia nu se poate pune problema «repatrierii», pentru că ei sînt acum, pe drept, în țara lor, unde au prins rădăcini economice, sociale și culturale. Cu o minoritate de intelectuali s-a petrecut însă un fenomen foarte interesant. Mă refer la cei nou veniți, în ultimii 20—30 de ani. S-a produs un fenomen de reînnoare bruscă a legăturilor spirituale cu România, care pentru mulți a fost un adevărat șoc. Un excelent scriitor de limbă ebraică, Yoțam Reuveni, plecat la 14 ani din România și care a început să scrie direct în ebraică, la 20—21 de ani, construindu-și de atunci o foarte

solidă carieră literară, a simțit brusc nevoia să scrie în românește și să devină ceva ce n-a fost niciodată: scriitor român. A scris în cîteva săptămîni o carte, pe care a adus-o aici și care urmează să apară la o editură importantă. Pentru noi ceilalți, care am scris tot timpul în limba română — literatură, gazetărie — șocul a fost mai mic, pentru că — cel puțin pe planul limbii — legătura nu s-a rupt niciodată. Oricum, e un sentiment extraordinar să poți vorbi și publica aici, din nou, alături de prietenii tăi dintotdeauna.

— Dar teatrul, cum îl găsești!

— În materie de teatru — de care am continuat să mă ocup în toți acești ani, aproape 18, de cînd am plecat din România — am avut marea bucurie să văd acum «trilogia» lui Andrei Șerban, un spectacol extraordinar, cu o forță de expresie extraordinară și o înnoire din temelii a limbajului, cu siguranță cel mai bun spectacol pe care l-am văzut în ultimii 10—12 ani. Și te asigur că am văzut foarte multe spectacole și la mine acasă și în Europa.

— El are, de fapt, vreo 17 ani de cînd a fost gîndit ca atare.

— Cu una dintre părți, cred că poate cu Medeea, a fost cîndva și în Israel, la Ierusalim, dar n-am apucat să văd spectacolul atunci. Am văzut și montarea lui Ciulei cu **Deșteptarea primăverii**, un spectacol făcut cu mare profesionalitate și delicatețe, cu finețe afectivă, cu dragoste și cu umor, avînd și scene de comedie antologice, fără a fi însă un mare moment de teatru. Am mai văzut la Național o perfectă demonstrație de profesionalitate, **Cabinierul**, cu a doua distribuție, din care fac parte Mihai Fotino și Mircea Albulescu.

— Cum ai caracteriza momentul actual al teatrului românesc!

— O bună parte din repertoriul teatrului bucureștean e dedicat încercării de a redefini teatrul. În general, arta și gîndirea românească încearcă acum, după debarasarea de cenzură și servitute, să se redefiniească. Iar teatrul reușește s-o facă chiar înaintea literaturii. Sînt multe piese despre teatru, despre actori, despre importanța teatrului în viața individului și a colectivității. Se vede că oamenii în general și oamenii de teatru în special pun întrebări în legătură cu destinul și rostul lor. În context, mi se pare că revista **Teatrul azi** își pune și ea aceleași întrebări, cu mare acuitate, și găsește deseori răspunsuri precise și bine formulate. Pe scurt, e o excelentă revistă de teatru, greu de făcut, pentru că, fiind singura, trebuie să îndeplinească și rolul unei reviste teoretice și pe acela de a urmări în permanență pulsul mișcării teatrale — de obicei mai multe publicații fac lucrul ăsta — deci, pe scurt, e foarte bine gîndită, foarte bine scrisă și foarte frumos construită. Acum, în România, reviste bune mai sînt, dar reviste frumoase nu prea.

Aș vrea însă să inversăm puțin rolurile și să te-treb și eu pe tine cîteva lucruri. De pildă, cum vezi ieșirea societății și, mai ales, a culturii românești, din criza în care se află?

— Răspunsul meu poate o să te surprindă. După mine, România se află acum într-o «**perioadă de trecere**» și deci «**criza**» de care aminteai e absolut firească. Din păcate, de cînd e ea, România s-a aflat aproape mereu într-o «**perioadă de trecere**».

— «De trecere» de la ce la ce?

— Să zicem de la ceea ce e de presupus că era pe vremea lui Burebista și Decebal la ceea ce avea să vie odată cu invazia dar și cu administrația romană, iar mai firziu, de la această «**etapă**» la ceea ce aveau să aducă năvălirile popoarelor migratoare, în alte «**etape de trecere**», apoi de la acest stadiu la formarea statelor feudale, mai firziu la «**protecția**» Fanarului ș.a.m.d.

— Și azi?

— Evident, de la totalitarism la libertate, cum sună chiar emisiunea specializată a unui post de radio. Tu vorbești de

«criza» actuală a societății și culturii românești, dar poate că marea lor «criză» a fost în trecut, în cei 45 de ani, care și ei se dovedesc acum a fi fost doar «de trecere».

— Crezi deci că tot ceea ce s-a întâmplat aici, în anii tinereții noastre, a fost un coșmar sau o etapă firească, obligatorie, a acestor neîncetate «treceri»?

— Firească, nu. Obligatorie, da. În condițiile geo-politice date și cu generosul concurs al loialității internaționale de care am beneficiat la finele celui de-al doilea război mondial, a fost o etapă ineluctabilă. Degeaba facem acum o nesfârșită serie de înclminări, câtă vreme uităm așa de ușor unde ne aflăm. S-a zis că «la răscrucea Imperiilor moarte», numai că ele au fost și sînt mai vii ca niciodată. Chiar dacă între timp imperiile ca atare s-au mai schimbat și ele, modificîndu-și alianțele și fațada. Cît privește deci «criza» de care vorbeai, ea e într-o oarecare măsură reală, dar e și firească, fiind o criză de creștere.

— Cum se va ieși din ea?

— Evident, intrîndu-se într-o altă «etapă de trecere», care va avea și ea, propria-i «criză!» «Din această dilemă nu putem ieși, am zis!» Caragiale nu ne-a birfit, ci ne-a cunoscut foarte bine și abia acum o să ne dăm și mai mult seama de valoarea operei sale.

— Pentru că ai ajuns la Caragiale, vreau să-ți mai pun o întrebare. Amîndoi am început să facem critică de teatru în anii cei mai frumoși din istoria teatrului românesc postbelic, în care o anumită deschidere politică, conjuncturală, a permis oamenilor de teatru să facă lucruri extraordinare. Crezi că teatrul românesc de după decembrie '89 e la nivelul teatrului de-atunci?

— Știu eu dacă noi înșine mai sîntem, acum, măcar la nivelul nostru de-atunci! Cît privește teatrul, cred că, într-adevăr, ceva s-a pierdut. Opreliștile de tot felul, pe care oamenii de teatru le simțeau, au fost — numai aparent paradoxal — foarte «stimulative» și finalmente chiar «benefice» pentru teatru, care trăiește totdeauna din «conflict». Cu cît «conflictul» e mai mic (chiar al teatrului cu societatea) s-ar putea ca și «miza» teatrului să fie mai mică, iar retragerea lui în zonele comercialului n-ar trebui să ni se pară afit de condamnabilă.

— Dar din punct de vedere al calității, al meseriei teatrale, e vreo deosebire esențială?

— Cred că există un cult al generației tinere pentru maeștri, de care «sufeream» și noi, și care ne determină doar pe noi, generația noastră, să întrezărim astăzi o asemenea diferență. Dar acest cult există și la generația tînără de azi, pentru actualii maeștri al generației mature, și cred că ea nu percepe o astfel de diferență. Chiar dacă n-a văzut spectacolele de odinioară ale lui Clulei, Pintilie, Esrig, Penciucescu sau Vlad Mugur, a văzut totuși excelente spectacole datorate Cătălinei Buzoianu, lui Alexa Visarion și Dan Micu, lui Iulian Vișa și Florin Fătucescu, pentru a nu mai aminti de spectacolele mai noi ale lui Andrei Șerban.

Dar să ne reluăm încă o dată rolurile înjiale în acest dialog. Uite, acum aș vrea eu să te mai întreb ceva. S-a făcut foarte mult caz în ultimul timp, în presa internațională, de așa-zisul «antisemitism» al românilor. Dat fiind că noi doi sîntem prieteni de peste 30 de ani, aș vrea să-ți cunosc punctul de vedere și în această delicată chestiune.

— Am plecat din România la vîrsta de 34 de ani și n-am avut pînă atunci ocazia să cunosc în vreun fel un asemenea fenomen.

— Ce șanse acorzi existenței T.E.S.-ului în România!

— Idișul e o limbă care tot moare de 100 de ani. Cel puțin așa zice Isaac Bashevis-Singer, marele scriitor de limbă idiș de la New York, laureat al Premiului Nobel. S-ar putea să aibă dreptate. Există acum, în lumea intelectuală, un mare interes pentru limba idiș, există catedre de idiș la multe universități importante, iar de curînd am văzut la televiziunea

israeliană un tînăr japonez care vorbea un idiș perfect, urmînd să pună bazele unei catedre de specialitate la universitatea din Tokio. Dincolo de asta, idișul e o limbă ai cărei vorbitori naturali se sting, fiind considerată mai mult ca un obiect de muzeu (marele ei farmec consta, cîndva, tocmai în faptul că era o limbă vie, foarte expresivă). T.E.S.-ul e una dintre cele mai bune dovezi că idișul e o limbă de muzeu. În ordinea naturală a lucrurilor ar fi ca el să dispară, la un moment dat, din lipsă de «combatanți».

— Crezi că ar interesa, în Israel, un teatru al actorilor proveniți din România! Nu de alta, dar sînt destui pentru a încropi cel puțin un teatru.

— Un teatru în limba română, nu. Se montează din cînd în cînd spectacole, din ce în ce mai puține și cu o viață din ce în ce mai scurtă, pentru vorbitorii de limba română, dar acest public se împuținează și el în chip natural, așa că în ultima vreme pînă și turneele din România sînt tot mai rare și orientate mai cu seamă în direcția spectacolului comercial. În schimb, așa cum s-a mai scris în revista noastră, în teatrul ebraic, în limba națională a țării, funcționează ceea ce localnicii numesc o adevărată «mafie» românească: mulți actori și animatori de vîrf ai scenei ebraice sînt proveniți din România, iar actorii tineri, sosiți în ultimii ani, au ajuns foarte repede la performanțe și la notorietate.

— Hotărîrea ta și a soției tale de a pleca în Israel crezi că s-ar mai fi produs și în anul în care ne aflăm, în 1991!

— Nu. Hotărîrea noastră a fost provocată direct de «tezele din iulie 1971» ale lui Ceaușescu. Am înțeles ce-o să se întîmple în cultura românească și, pentru că aveam posibilitatea s-o fac în legalitate și fără drame prea mari, am decis să plecăm.

— Din punct de vedere al vleișii teatrale, pe care ai cunoscut-o afit de bine aici, ce regreți că n-ai în Israel!

— N-am mari regizori și regretul nu este afit al meu cît al teatrului israelian. Există o școală actoricească foarte serioasă acolo, dar pentru regizori se pare că nu e de ajuns școala. Tinerii regizori israelieni se formează la cele mai bune școli din lume, dar, cu toate acestea, cu două-trei excepții, sînt cu mult sub nivelul fie și al bunilor profesioniști din România, ca să nu mai vorbesc de marii artiști.

— Din același punct de vedere, ce crezi că am putea noi să regretăm că nu avem, la nivelul la care poate unele lucruri există în Israel!

— Poate două sau trei lucruri, neesențiale. În primul rînd, condițiile tehnice ale celor cîtorva teatre subvenționate din Israel. În al doilea rînd, poate — nu știu exact ce se întîmplă acum, în România — uriașul interes al tineretului pentru teatru. Teatrele israeliene funcționează mai ales pe bază de serii pentru abonați și sălile sînt întotdeauna pline. În al treilea rînd, contactul permanent cu marele teatru al lumii, în Israel venind în ultima vreme regizori dintre cei mai mari, din întreaga lume, de la Liubimov la Steven Berkoff, inclusiv Cătălina Buzoianu și Dinu Cernescu, ale căror spectacole au avut un mare ecou în Israel. La Ierusalim există un mare festival internațional, care are loc în primăvară, și unde se pot vedea, exemplificate de cele mai bune trupe, toate marile tendințe ale teatrului contemporan.

— Ce-am putea face noi, oamenii de teatru, fie că ne aflăm aici ori în Israel, ca să nu ne înstrăinăm și mai mult unii de alții, decît am fost siliți s-o facem, pînă acum!

— Să ne înfilnim mai des, și aici și acolo, cu spectacole, cu schimburi de opinii și de informații, lucru care acum e perfect posibil.

a consemnat
VICTOR PARHON